

Studiedag Anti-racisme, een kans voor de school

Zo'n 120 mensen deden mee aan de studiedag 'Anti-racisme, een kans voor de school' die de VON op zaterdag 14 september 1985 organiseerde. De dag werd ingeleid door prof. dr. Chris Mullard, de werkgroepen daarna waren druk bezocht en aan het eind van de dag konden de deelnemers meedenken en meedoen met inspringtheater van de toneelgroep KAST. We willen *Moer*-lezers hieronder kennis laten maken met de ideeën van Chris Mullard. Een samenvatting van zijn inleiding staat hierna afgedrukt. Een samenvatting — want de door hem uitgesproken tekst was met voorbeelden en uitleg uitgebreid en dat maakte het geheel extra boeiend en uitdagend.

Chris Mullard
Anti-racisme:
een kans voor de school en de maatschappij*

De titel van mijn toespraak reikt iets verder dan het thema van deze belangrijke studiedag, want anti-racisme, en in het bijzonder het beleid en de praktijk van anti-racistisch onderwijs, betekent niet alleen een kans voor de school, maar geeft de samenleving de mogelijkheid het maatschappelijk kwaad dat racisme heet, uit te bannen. Met andere woorden, anti-racistisch onderwijs kan, indien het goed wordt ingevoerd, mettertijd samen met anti-seksistisch en anti-klassistisch onderwijs leiden tot

een maatschappij met vrijheid, gelijkheid en werkelijke democratie waarin huidskleur, taal en andere duidelijke verschillen niet belangrijker zijn dan, bijvoorbeeld, of iemand liever koffie of thee drinkt. Het uitgangspunt van wat ik vandaag wil zeggen is gebaseerd op een aantal premissen. Deze zijn:

- 1 dat racisme in de Nederlandse maatschappij en scholen is geïnstitutionaliseerd, net als in andere maatschappijen en onderwijsstelsels;
- 2 dat racisme, net als seksisme en klassisme, een uiting is van ongelijkheid, onderdrukking, discriminatie en uitbuiting die geen beschaafde of zogenaamd democratische samenleving zou mogen tolereren;
- 3 dat ieder van ons in Nederland die in gelijkheid, humaniteit en rechtvaardigheid gelooft, wil toe werken naar een niet-racistische samenleving met een niet-racistisch onderwijsstelsel.

Op basis van deze drie premissen zou ik iets willen zeggen over het anti-racistisch onderwijs zelf: wat houdt het in, wat betekent het voor scholen, leraren, leerlingen, ouders en andere belanghebbenden, en wat betekent het voor de Nederlandse maatschappij?

Anti-racistisch onderwijs

In tegenstelling tot vele andere vormen van raciaal onderwijs, variërend van immigrant-migrant tot multi/intercultureel onderwijs, waarvan sommige ook in Nederland worden gegeven, is anti-racistisch onderwijs emancipatoir. Samen met andere structureel gebaseerde onderwijsvormen zoals anti-seksistisch en anti-klassistisch onderwijs houdt het zich bezig met het onderwijzen en, uiteindelijk, het scheppen van een maatschappij waarin het morele, politieke en sociale bewustzijn van de vrijheidsstrijd een integraal onderdeel uitmaakt van *alle* beleid, alle handelingen en alle acties. Zo bekeken betekent anti-racistisch onderwijs niet alleen dat we bevrijd worden van de heerschappij van de onwetendheid — veel leraren vinden dat onderwijs daar op neer komt — maar ook dat we bevrijd worden van de tirannie van de overheersing en uitbuiting. Het is dan ook een vorm van onderwijs die zowel een geïntegreerd theoretisch kader bezit als een serie voorschrijvende beleidslijnen, handelingen en activiteiten.

Duidelijker is dat de ethische grondslagen van anti-racistische politiek in het algemeen en anti-racistisch onderwijs in het bijzonder absoluut bepaald zijn. Er bestaat geen dubbelzinnigheid, verdraaiing of, om het wat grover te zeggen, oneerlijkheid, omdat de ethische en theoretische grondslagen van anti-racistisch onderwijs gebaseerd zijn op het feit dat

- 1 het zich uitsluitend richt op het bestrijden en uitroeien van racisme in al zijn uitingsvormen en

- vermommingen;
- 2 het een zwarte, etnische en migrante serie werkelijkheidsdefinities omvat en zich daarvan uit ontwikkelt, in tegenstelling tot een witte, dominante en niet-migrante serie werkelijkheidsdefinities — of om het anders te formuleren, het ontwikkelt zich vanuit de positie van de gedomineerden en de slachtoffers van geïnstitutionaliseerd racisme;
  - 3 het geen enkel compromis sluit met de culturele hiërarchieën of, met een technische term, etharchie, en de etnicistische praktijken en rationalisatie die vaak in dit land worden gebruikt om het bestaan van racisme te verbergen of zelfs te ontkennen en daarmee discriminatie, ongelijkheden en onrechtvaardigheden die daaruit voortvloeien;
  - 4 het steeds het verband legt tussen kennis en bewustzijn, handeling en vrijheid, waarheid en onwaarheid, juist en onjuist, en daarmee een onderwijskundige toepassing schept van structurele uitdaging en verandering;
  - 5 tenslotte, omdat het zich richt op racisme en niet op de taalkundige, godsdienstige, gezins- en andere kenmerken van migrante groepen, betekent het echte ruimte voor *iedereen*, zwart en wit, migrant en niet-migrant, om mee te doen aan de strijd tegen racisme in het onderwijs.

Gegeven de bovenstaande kenmerken zou het nu wellicht duidelijk moeten zijn dat anti-racistisch onderwijs is gebaseerd op de ervaringen en omstandigheden van etnisch onderdrukten; het beschouwt, doceert over en bestrijdt de racistische en etnicistische ideologieën en handelwijzen van overheersende witte groepen. Het is geen onderwijsvorm alleen voor leerlingen van etnische en culturele minderheidsgroepen of scholen in de oudste stadswijken, het moet juist doordringen tot en overgenomen worden door alle scholen, zowel in de grote steden als daarbuiten, door alle leraren en iedereen die met onderwijs heeft te maken, en als onderdeel van het leerplan en de wijze waarop de leerlingen in de klas met elkaar omgaan.

Wat betekent het voor scholen?

Elders heb ik in wat groter bestek getracht uiteen te zetten wat anti-racistisch onderwijs in de praktijk nu werkelijk betekent voor scholen, docenten, leerlingen, ouders en anderen die met onderwijs te maken hebben. Op deze plaats wil ik dan daarvan een samenvatting geven rond het begrip 'de drie O's', of de principes van praktijk en strategie van het onderwijs, en proberen te wijzen op de implicaties hiervan voor het dagelijks leven en de routine op school.

Eerst dan 'de drie O's', die een methode, strategie en praktijk vormen die voortkomen uit een anti-racistisch perspectief, zowel binnen het onderwijs als daarbuiten. Deze 'drie O's' zijn: O voor oriëntatie, O voor observatie en O voor oppositie.

De eerste O brengt in feite een persoonlijke en collectieve reoriëntatie op een positieve strijd tegen het racisme met zich mee. Het verlangt van bijna alle witte mensen, zelfs zij die menen niet racistisch te zijn, een heroriëntatie op nieuwe definities van de werkelijkheid en op problemen, waarbij zij accepteren dat zijzelf en niet de zwarten of andere etnische groepen het probleem vormen. Hoe pijnlijk dit ook mag zijn, het vereist dat leraren, onderwijskundige bestuurders en anderen nadrukkelijk alle denigrerende, racistische en etnicistische definities overboord zetten tezamen met de politieke en onderwijskundige ideologieën die het racisme en de koloniale relaties in Nederland al eeuwenlang in stand houden en rechtvaardigen. Dit houdt ook in dat men af moet van de enigszins afstandelijke en vaak intellectuele acceptatie van het feit dat onze samenleving zich direct en indirect heeft betrokken bij slavernij, kolonisatie, massamoord en uitroeiing, fascisme. Het Zuidafrikaanse apartheidsstelsel is bijvoorbeeld een totale internalisatie van dit feit. Want alleen als men de gruwelen van deze geschiedenis ten volle begrijpt, is het mogelijk een begin te maken met het werken aan een anti-racistisch beleid.

De tweede O, observatie, lijkt op het eerste gezicht nogal voor de hand te liggen, iets dat iedere leraar natuurlijk toch wel doet. Maar kundig en met gevoel observeren, zodat men dingen beter begrijpt, is niet zo gewoon. Dat komt omdat de meeste observaties slechts bestaan uit een, of twee, van de drie componenten van werkelijk 'bewust' observeren, namelijk kijken, luisteren en leren. In de praktijk betekent dit het observeren van alle uitingen, toepassingen en dagelijkse routines van racisme op scholen. Die observatie moet alles omvatten: wat er zoal voorvalt in het klaslokaal, wat er eigenlijk gedoed wordt, het gedrag van staf en leerlingen, hoe de school wordt georganiseerd, alles wat wel in het zichtbare leerplan voorkomt en niet in het verborgen leerplan, de relaties met de schoolautoriteiten, de houding van ouders en leerlingen en ga zo maar door. Met andere woorden, men moet al deze bewuste observaties vanuit een anti-racistisch oogpunt verrichten als een normaal onderdeel van de onderwijsstaak als men enige oppositie te lijf wil gaan. De derde O, die van oppositie, gaat dan ook over de praktijk. Het vereist niet alleen dat alle vormen van racisme en etnicisme bestreden worden in het onderwijs, maar het hecht even zo veel belang aan

een deconstructieve, constructieve en reconstructieve confrontatie — een strategie die in de praktijk tenminste de volgende dingen noodzakelijk maakt:

- 1 het onderzoeken, evalueren en opnieuw opstellen van het grootste deel van het schoolleerplan;
- 2 het bestrijden en veranderen van de negatieve stereotype verwachtingen die leraren van leerlingen hebben;
- 3 het bestrijden en veranderen van de organisatie van vele schoolpraktijken: van de manier waarop scholen gewoonlijk georganiseerd worden tot de wijze waarop scholen zich opstellen tegenover de gemeenschap, de ouders en instellingen van buiten;
- 4 het bestrijden van individuele uitingen van racisme, van de schoolleiding tot de hospitanten, en het rapporteren van deze uitingen aan alle betrokken autoriteiten;
- 5 het bestrijden van die vormen van klasse-organisatie die kinderen uit een etnische minderheid gelijke academische en andere kansen ontnemt, zoals bijvoorbeeld: niveau-indeling, streaming of open-klasse-organisatie. Concluderend zien we dat 'de drie O's' grote implicaties hebben voor de totale reconstructie van menig schoolbeleid, menige schoolpraktijk en leerplan-activiteit. Juist een dergelijke reconstructie, stevig verankerd binnen een anti-racistisch kader, is nodig wil men onze scholen en het onderwijsstelsel in zijn geheel veranderen tot een positieve niet-racistische kracht in Nederland.

Conclusie: wat betekent het voor de maatschappij?

Achter alles wat ik vandaag heb gezegd bevindt zich een fundamentele serie proposities over de relatie tussen onderwijzenden en de maatschappij, en schoolsystemen en het maatschappelijk stelsel op een breder vlak. Deze dingen houden niet alleen verband met elkaar; het effect en de ervaring van een niet-racistisch onderwijsstelsel, steunend op een toegewijd anti-racistisch docentencorps, zal zelfs verstrekkende gevolgen hebben voor de maatschappij. Dat komt omdat wij allen de school hebben doorlopen en alle kinderen van de toekomst ook naar school zullen moeten. Daarom is het onze verantwoordelijkheid ervoor te zorgen dat zij van school afkomen, opgeleid om te werken aan de voortdurende ontwikkeling van een niet-racistische samenleving — een samenleving met werkelijke vrijheid en gelijkheid voor alle groepen mensen.

* *Met dank aan Lonette Wiemans voor de vertaling in het Nederlands van het origineel van deze toespraak.*

© Chris Mullard, 1985

Vereniging van Lerarenopleiders Moderne Talen

Het talenonderwijs in Nederland is een nieuwe vereniging rijker: de Vereniging van Lerarenopleiders Moderne Talen (VLOMT).

De nieuwe vereniging stelt zich ten doel, de ontwikkeling en uitwisseling te bevorderen van ideeën met betrekking tot het opleiden van leraren moderne talen door het op gezette tijden organiseren van landelijke studiedagen, door het onderhouden van contacten met soortgelijke verenigingen in binnen- en buitenland en door het doen verschijnen van een periodiek.

De contributie voor 1986 bedraagt f 25,—. Een ieder die als docent(e) betrokken is bij het opleiden van leraren moderne talen kan lid worden van de vereniging door zich aan te melden bij: drs. H. Siebers, Postbus 3001, 6503 HN Nijmegen. Hij/zij ontvangt dan per kerende post nadere informatie over de vereniging, alsmede een inschrijvingsformulier.

Belangstellenden die niet als docent(e) betrokken zijn bij het opleiden van leraren moderne talen kunnen zich eveneens op bovenstaand adres aanmelden als begunstiger van de vereniging.

HELP!

**wie neemt eind 1986
het VON-bureau over
tegen kostenvergoeding?**

**Bel eens naar Reina of Wim voor
informatie.**